

Els documents hebreus de l'Arxiu Municipal de Girona

1. Presentació
2. La comunitat jueva
3. Els documents hebreus

Les dades:

- **Fragments:** 141
- **Registres:** 90 unitats documentals
- **Documents identificats:** 10 (67 fragments)
- **Datació:** segles XIII - XV
- **Idiomes:** hebreu i català
- **Alfabet:** hebreu

1. Presentació

Durant set-cents anys, des del segle IX fins al XV, desenes de famílies jueves van viure a Girona, van participar activament en la vida política, social i econòmica de la ciutat i la van convertir en un referent cultural. Per comunitat jueva, entenem el conjunt de les estructures religioses i socials en què s'organitzaven.

La comunitat jueva de Girona ens deixà alguns testimonis arqueològics i documentals de la seva presència a la ciutat. El Call jueu n'és una mostra i també ho són els nombrosos documents en llatí i català que reflecteixen els negocis i les transaccions de tota mena efectuades per la comunitat i que es conserven en els protocols notariaus, els registres municipals i els pergamins dels arxius de la ciutat.

L'Arxiu Municipal conserva informació sobre la vida de la comunitat jueva reflectida en la documentació administrativa municipal, principalment als manuals d'acords del Consell de la Ciutat, però també en privilegis i lletres reials i altres documents. A més, alguns llibres enquadernats en època medieval també guardaven a les seves cobertes fragments de documents en escriptura hebrea.

Els documents en escriptura hebrea són una raresa en els arxius del nostre país. Aquests fragments recuperats de les cobertes de llibres enquadernats estan escrits amb caràcters hebreus i, per tant, sense la mediació d'escrivans cristians que usaven només l'alfabet llatí. Provenen directament de la comunitat jueva abans de la seva expulsió, decretada l'any 1492.

Aquest recurs pretén fer accessibles els documents hebreus de l'Arxiu Municipal mitjançant la seva [consulta en línia](#) i, també, donar referències del llegat documental jueu en altres centres de la ciutat i oferir [bibliografia i recursos específics](#) per al seu estudi.

2. La comunitat jueva

Des de quan en tenim constància?

Les primeres referències documentals a famílies jueves a Girona daten de final del segle IX. Hi van viure fins l'any 1492, quan hagueren d'abandonar la ciutat arran del decret d'Isabel I de Castella i Ferran II de Catalunya pel qual se les expulsava dels seus regnes.

On vivia?

En un primer moment es documenten famílies jueves vivint al costat de l'actual palau episcopal. Més tard i fins al segle XV es van anar concentrant a l'interior de la Força Vella de la ciutat i van acabar configurant el Call de Girona.

Com vivia?

La comunitat jueva era governada i administrada per l'aljama. El consell de l'*aljama*, formada per prohoms de la comunitat, es reunia periòdicament i es regia per la Llei de Moisès, tot i que sempre prevalien els privilegis reials.

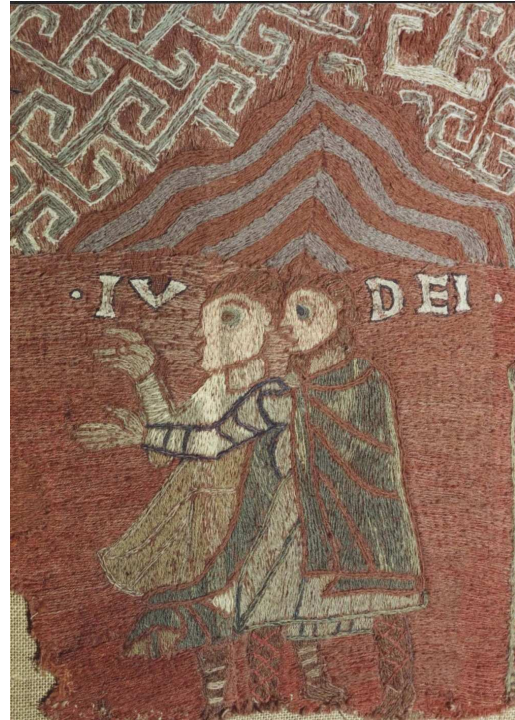
Les comunitats jueves catalanes pagaven els impostos directament al rei a través de les *col·lectes*, que n'establien el repartiment i la recaptació.

La vida religiosa de la comunitat s'articulava entorn de la *sinagoga*, lloc on es reuneixen els jueus per estudiar, pregar i aprendre la llei de Déu. La sinagoga de Girona, que incloïa escoles i banys rituals, es documenta en tres llocs diferents.

Qui hi va viure?

Entre els segles XII i XIV van arribar a viure a la ciutat fins a vuit-centes persones de religió jueva, que equivalien al 7 o al 8% del total de la població gironina. Treballaven en ocupacions diverses, tot i que predominaven els artesans. Altres van arribar a ocupar càrrecs importants dins del regne catalano-aragonès, com per exemple Astruc Ravaia i els seus fills, que varen ser batlles i tresorers reials entre 1267 i 1284. Altres, dedicades a negocis mercantils, com les famílies Cresques i Caravita, entre d'altres, van estendre els seus negocis més enllà de la ciutat.

El **call** és el nom que rep el barri jueu a les ciutats i pobles de la Catalunya medieval.

En destaca, però, el mestre Mossé ben Nahman, savi, filòsof i poeta reconegut arreu, nascut a Girona i que fou metge de Jaume I. Juntament amb altres pensadors coetanis van convertir Girona en un dels principals centres d'estudi i difusió de la càbala entre els segles XII i XIII. La **càbala** és una tendència filosòfica pròpia del judaisme medieval basada en el misticisme.

Per què va marxar?

Des de mitjan segle XIV la relació entre les comunitats jueva i cristiana es va anar deteriorant ja que el malestar social i econòmic que es vivia a tot el país es va canalitzar contra la comunitat jueva, considerada pels cristians com a símbol del mal i dels problemes generals. Les famílies jueves van ser víctimes de diferents avalots populars; l'atac que patiren el 1391 fou especialment violent.

El 31 de març de 1492 Isabel I de Castella i Ferran II de Catalunya-Aragó van dictar el decret d'expulsió de les famílies jueves de tots els seus regnes. Entre el 31 de juliol i el 2 d'agost de 1492 nombroses persones es van veure obligades a abandonar llurs cases, terres i documents.

3. Els documents hebreus

Quants n'hi ha i com són?

L'Arxiu Municipal de Girona (AMGi) custodia més d'un centenar de fragments de documents en paper, i en menor mesura en pergamí, escrits amb caràcters hebreus.

Com es van trobar?

Les tasques de preservació dels fons documentals de l'AMGi van permetre recuperar, l'any 1987, 141 fragments de documents escrits en escriptura hebrea que havien quedat dins les cobertes de diversos llibres d'èpoques del Consell de la ciutat dels segles XIV i XV.

La troballa va tenir lloc l'any 1987. El 1989 els fragments foren presentats en una exposició a Nova York i el rabí M. Mitchell Serels, professor de la Yeshiva University, en va fer un primer estudi.

Com es van conservar?

Són fragments o documents no administratius que eren aprofitats pels enquadernadors, ofici que solien exercir els jueus, com a matèria barata per a reomplir i donar consistència a les cobertes dels llibres.

En altres arxius també s'han trobat documents dins de llibres datats després del decret d'expulsió de 1492. En aquests casos, pot ser que els documents restessin oblidats en les cases que malvengueren els jueus o en les taules que abandonaren els seus escrivans i que fossin reutilitzats posteriorment, molt probablement per enquadernadors d'origen convers.

De què tracten?

Principalment són fragments de comentaris religiosos, tractats mèdics o farmacèutics i llibres de comptes. Alguns fragments provenen d'un mateix document. Aquest és el cas de 67 fragments, dels quals s'ha identificat els deu documents de procedència, dissortadament incomplets.

Com estan escrits?

En la major part dels casos són documents escrits en **català aljamiat**, és a dir català escrit amb l'alfabet hebreu o alefat.

Com els preserva l'AMGi?

Els fragments d'aquests documents estan instal·lats en 90 contenidors especials fets a mida (housings) en materials neutres, que garanteixen la seva preservació i alhora faciliten la seva consulta. Paral·lelament, es va procedir a la descripció i digitalització per a la seva [consulta pública](#). La catalogació actual es basa en una primera anàlisi d'identificació dels fragments feta per **Irene Llop i Jordana**.

http://www.girona.cat/sgdap/cat/recurs_jueus.php